

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شناختنامہ رشتہ فنیقہ و اصول

مدرسہ علمیہ عالی نواب

معرفی اجمالی رشته

فقه، با ارائه احکام شرعی، راهنمای عمل مسلمانان در زندگی روزمره است و اصول فقه، دانشی است که با ارائه قواعد و ضوابط استنباط، فقیهان را در استنباط احکام شرعی از منابع معتبر یاری می‌رساند. این علم به‌عنوان منطق و روش شناسی فقهت، ضمن پاسخ متقن و مستدل به مسائل فقهی سنتی، امکان اجتهاد پویا و تطبیق احکام بر مسائل نوپدید را نیز فراهم می‌سازد. بنابراین اصول فقه، در پویایی فقه اسلامی و توسعه آن نقش اساسی دارد. طلاب رشته تخصصی- فقه و اصول، در دوره ای پنج ساله، دروس سطح دو و سه حوزه علمیه را به صورت پیوسته به پایان می‌رسانند. سپس، با ارائه پایان نامه، موفق به دریافت مدرک سطح سه حوزه (کارشناسی ارشد) شده و می‌توانند در دروس تخصصی- و عمومی سطح چهار شرکت کنند. دانش پژوهان در این رشته، علاوه بر تحصیل دروس عمومی حوزه علمیه (فرائد الاصول یا حلقه ثالثه، مکاسب و کفایه الاصول) به تحصیل برخی دروس تخصصی در زمینه‌های مختلف فقه و اصول فقه نیز می‌پردازند.

ضرورت تحصیل، بیان اهمیت و فواید

در عصر حاضر، تخصص‌گرایی در تمامی شاخه‌های علوم انسانی، به ویژه علوم اسلامی، به منظور پاسخگویی به مسائل فقهی مبتلا به و نیازهای روزافزون جامعه، اهمیتی دوچندان یافته است. از این رو، حوزه‌های علمیه و برخی از مراکز دانشگاهی به تأسیس رشته تخصصی فقه و اصول مبادرت ورزیده‌اند تا نیروهای متخصص و کارآمد را تربیت کنند. با پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل حکومت اسلامی، نیاز به فقه و اصول به عنوان یکی از ارکان اصلی حکمرانی دینی، بیش از پیش احساس شده و تربیت فقها و متخصصان اصولی که بتوانند به مسائل فقهی به خصوص مسائل مستحدثه و مسائل پیچیده در قلمرو حکومت اسلامی پاسخ دهند و در تدوین قوانین و مقررات اسلامی نقش محوری ایفا کنند، اهمیت ویژه‌ای یافته است. علاوه بر این، فقه و اصول با تربیت فقها و مراجع آگاه، جامعه را در برابر انحرافات فکری و فرقه‌گرایی مصون می‌دارد و با تقویت منطق استدلال، پایه‌ای محکم برای پاسخگویی به سوالات دینی و رهبری جامعه اسلامی فراهم می‌آورد. بدون تخصص در این رشته، جامعه با خلأ نیروهای متعهد و متخصص مواجه خواهد شد که می‌تواند به تضعیف هویت دینی و انسجام اجتماعی منجر گردد.

همچنین، با توجه به گسترش ارتباطات و تبادل فرهنگی، نیاز به فقیهان آشنا به مسائل بین‌المللی و توانمند در گفتگوی بین‌ادیانی، بیش از پیش احساس می‌شود. این تخصص‌گرایی می‌تواند به تقویت پیوندهای فرهنگی و ارتقای سطح تعاملات جهانی کمک کند و نقش اساسی در پویایی و کارآمدی نظام حقوقی اسلام داشته باشد.

دانش اصول فقه، با استخراج احکام شرعی از منابع اصیل اسلامی مانند قرآن، سنت، عقل و اجماع، پلی استوار بین متون دینی و زندگی عملی مسلمانان ایجاد می‌کند. فقه و اصول، با ارائه راهکارهایی برای مسائل پیچیده پزشکی، اقتصادی و حقوقی، پاسخگوی نیازهای نوین جامعه هستند. از سوی دیگر، با تربیت فقها و مراجع تقلید، از انحرافات فکری جلوگیری کرده و تعادل میان سنت و نوآوری را حفظ می‌نمایند. این رشته، با تقویت منطق استدلال و تفکر انتقادی، بستری برای اجتهاد پویا و خلاق در چارچوب شریعت فراهم می‌آورد.

ارتباط این رشته با سایر رشته‌های تخصصی و شئون طلبگی

بین فقه و اصول — به عنوان دانش شناخت و روش استنباط احکام عملی اسلام — و سایر حوزه‌های علوم اسلامی، ارتباط عمیق و متقابل برقرار است. بدین معنا که فقه و اصول، برای توانمندی در استنباط احکام شرعی و تعیین وظایف عملی مکلف، نیازمند سایر رشته‌های علوم اسلامی بوده و از آنها بهره‌مند می‌شود. از سوی دیگر، درک صحیح و فهم دقیق و عمیق کلام وحی و سنت نبوی در سایر رشته‌های علوم اسلامی، بدون بهره‌مندی از مبانی و قواعد فقه و اصول میسر نخواهد بود. به عنوان مثال، اصول فقه برای تنظیم قواعد استنباط دقیق و تحلیل مفاهیم، از ابزارهای منطقی که در فلسفه اسلامی توسعه یافته، بهره می‌گیرد و اعتبار منابع اصلی خود (مانند قرآن و سنت) را بر مبانی اثبات‌شده در علم کلام (مانند اثبات وجود خدا و نبوت) استوار می‌سازد. از سوی دیگر، فقه و اصول، محتوا، چارچوب و روش‌شناسی لازم را برای بسیاری از رشته‌های دیگر فراهم می‌کنند؛ فقه بدنه اصلی نظام حقوقی اسلام را تشکیل می‌دهد و قواعد و مقررات لازم برای تنظیم روابط فردی و اجتماعی را در اختیار علم حقوق قرار می‌دهد و همچنین با تعیین هنجارهای رفتاری و بررسی موضوعاتی چون نیت، اهلیت و مسئولیت، زمینه را برای تحلیل‌های روانشناختی با رویکرد اسلامی فراهم کرده و به درک عمیق‌تر انسان و رفتارهای او کمک می‌کند. بنابراین این تعامل طرفینی و

ارتباطات متقابل، بیانگر این مطلب است که فقه و اصول هم وام‌دار سایر علوم اسلامی هستند و هم به آن‌ها غنا می‌بخشند، از این رو درک کلی و جامع از دین اسلام، مستلزم توجه همزمان به تمامی ابعاد این دانش‌ها و هم‌آهنگی میان آنهاست.

امتدادات علمی

فارغ التحصیلان رشته تخصصی- فقه و اصول با دریافت مدرک معادل کارشناسی ارشد (فوق لیسانس)، می‌توانند متناسب با علاقه و استعداد خود، تحصیلات تکمیلی خود را در رشته‌های متنوعی از علوم اسلامی و علوم انسانی از قبیل فقه و مبانی حقوق، اصول فقه، رشته‌های تخصصی حقوق، و... به اتمام برسانند. از این رو با حضور در مراکز حوزوی سطح چهارم - چه در قالب درس عمومی خارج و چه در رشته‌های تخصصی- و یا ورود به عرصه دانشگاهی می‌تواند در مقاطع دکتری ادامه تحصیل دهد.

فرصت‌های شغلی و عرصه‌های طلبگی

با فراگیری رشته تخصصی- فقه و اصول اسلامی، طلاب آمادگی و مهارت‌های لازم برای فعالیت در عرصه‌های متنوعی را کسب می‌کنند و می‌توانند به عنوان مرجع و راهنمای دینی جامعه ایفای نقش کنند و پاسخگوی نیازهای معرفتی و عملی مردم در حوزه‌های مختلف زندگی باشند.

عرصه‌های آموزشی و پژوهشی:

- تدریس در حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها
- عضویت و استخدام در مراکز تحقیقاتی علوم اسلامی
- تألیف کتب و مقالات علمی در خصوص مسائل مستحدثه و مسائل مبتلا به جامعه که نیاز به پاسخ فقهی دارند.
- جذب آموزش و پرورش به عنوان مشاور، معلم دینی و...

عرصه‌های تبلیغی و فرهنگی:

- امامت جمعه و جماعت در مساجد و مراکز مذهبی
- سخنرانی و وعظ در مناسبت‌های دینی
- تولید محتوای دینی برای فضای مجازی
- فعالیت در رسانه‌های دینی و برنامه‌های تبلیغی و ترویج معارف اسلامی در داخل و خارج کشور (در صورتی که حداقل تسلط به یک زبان خارجی داشته باشد)

عرصه‌های فقهی، قضایی و حقوقی:

- شرکت در آزمون‌های قوه قضائیه و وکالت
- شرکت در آزمون‌های سردفتری و دفتریاری
- عضویت در شوراهای حل اختلاف
- کارشناسی در مسائل فقهی و حقوقی مثل کارشناس ذبح در کشتارگاه‌های دام و طیور

عرصه‌های مدیریتی و اجرایی:

- مدیریت مؤسسات دینی و فرهنگی
- عضویت در شوراهای فتوا و استفتاء
- مسئولیت در نهادهای دینی و حکومتی مانند سازمان اوقاف، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان عقیدتی سیاسی فراجا، سازمان حج و زیارت و نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها ...

عرصه‌های مشاوره‌ای:

- مشاوره در امور دینی و شرعی
- پاسخگویی به استفتائات و مسائل شرعی
- مشاوره خانواده از دیدگاه اسلامی
- حضور در برخی از مراکز مثل بیمارستان‌ها، زندان‌ها و ... به عنوان مداخلگر معنوی جهت هدایت اخلاقی و معنوی افراد

تأسیس ۱۳۸۶ ه.ق

پاسخگویی به استفتائات و مسائل شرعی

مشاوره خانواده از دیدگاه اسلامی

حضور در برخی از مراکز مثل بیمارستان‌ها، زندان‌ها و ... به عنوان مداخلگر معنوی

جهت هدایت اخلاقی و معنوی افراد

میزان توانمندی و استعداد مورد نیاز در این رشته

تحصیل در رشته تخصصی فقه و اصول اسلامی، نیازمند مجموعه‌ای از استعدادهای، توانمندی‌ها و مهارت‌های خاص است، زیرا این رشته با مباحث عمیق، پیچیده و استدلالی سروکار دارد از این رو برای کسب موفقیت در این رشته موارد زیر ضروری است:

- ویژگی‌های فردی و شخصیتی: به دلیل حجم زیاد دروس، پیچیدگی مباحث و طولانی بودن دوره تحصیل، لازم است طلبه با علاقه و انگیزه قوی این رشته را انتخاب کند، صبر و پشتکار بالا داشته باشد. دارای نظم و انضباط باشد و از صلاحیت‌های اخلاقی و معنوی برخوردار باشد.
- پایه علمی و مهارت‌های تحصیلی: متقاضیان این رشته باید تسلط قابل قبول و اجمالی بر ادبیات عرب داشته باشند و بتوانند متون عربی را درست بخوانند، با کلیات و مباحث اصلی فقه و اصول از دروس سطح ۱ آشنا باشند در حدی که مطالب مهم این دروس را طلبه فهمیده باشد و بتواند به دیگران نیز تفهیم کند. همچنین با توجه به اینکه فقه و اصول همواره با استدلال و استنباط سروکار دارد ضروری است طلبه با علم منطق آشنا باشد تا بتواند درست بیندیشد، استدلال کند و از خطا در فهم متون و مباحث دینی در امان باشد.

همچنین برخوردار از حافظه قوی، تفکر نقادانه و خلاقیت ذهنی می‌تواند مسیر موفقیت طلبه را هموار کند.

تأسیس ۱۵۸۶ ه.ق

مدرسه علمیه عالی نواب

وجوه تمایز با سایر رشته های مشابه

وجه اشتراک بین رشته تخصصی فقه و اصول با سایر رشته های تخصصی مدرسه عالی نواب در این است که در تمام این رشته های تخصصی دروس فقه و اصول خوانده می شود با این تفاوت که در رشته تخصصی فقه و اصول چون هدف کسب و پرورش قوه اجتهاد و استنباط احکام از منابع دینی است از این رو کتب فقه و اصول با دقت و تعمق بیشتری خوانده می شود علاوه بر متون اصلی یعنی حلقه ثالثه، مکاسب و کفایه، دروسی دیگری نیز تحت عنوان کارگاه مراجعات فقهی و اصولی خوانده می شود که در آنها به شروح، حواشی و تعلیقه های مختلف ناظر به کتب مذکور زیر نظر استاد مراجعه می شود. همچنین برخی از دروس تخصصی این رشته عبارتند از رجال، اصول الحدیث، فلسفه فقه و اصول، مدخل علم فقه، تاریخ و کتاب شناسی حدیث، دروس حقوق، فقه مقارن، اصول مقارن، قواعد فقه، مسائل مستحدثه، تفسیر آیات الاحکام، کارگاه احادیث الاحکام، درک متون فقهی به عربی معاصر، کارگاه روش حل مسئله. دروس یاد شده مختص به رشته تخصصی فقه و اصول است که در سایر رشته ها خوانده نمی شود. علاوه بر دروس مذکور درس فلسفه اسلامی و کلام اسلامی نیز در این رشته خوانده می شود.

فراگیری علوم و مهارت هایی برای پیشرفت و اثر گذاری بیشتر

برای پیشرفت عمیق تر و افزایش اثرگذاری در دنیای امروز، فراگیری علوم و مهارت های تکمیلی در کنار رشته تخصصی فقه و اصول بسیار مفید و حتی ضروری است. برخی از مهم ترین این موارد عبارتند از:

- مطالعه سایر علوم اسلامی و انسانی از قبیل علوم قرآن و حدیث، تاریخ اسلام، تاریخ فقه و فقها، اخلاق اسلامی، روانشناسی و جامعه شناسی.
- آشنایی با متدهای نوین پژوهش، شیوه های مقاله نویسی و پایان نامه نویسی
- مهارت های نویسندگی و ویراستاری
- آشنائی با نرم افزارها علوم اسلامی (شرکت نور)

- آشنائی با پایگاه‌های اطلاعاتی پژوهشی
- آشنائی با هوش مصنوعی
- آشنائی با زبان‌های خارجی به‌ویژه انگلیسی و عربی معاصر

اساتید برجسته

- استاد حجت الاسلام و المسلمین محمد حسن ربانی بیرجندی (زید عزه)
- استاد حجت الاسلام و المسلمین محمد جواد انصاریان (زید عزه)
- استاد حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد رضا کاظمی گورودی (زید عزه)
- استاد حجت الاسلام و المسلمین مرتضی نوروزی (زید عزه)
- استاد حجت الاسلام و المسلمین سید حمید علوی آریز (زید عزه)
- استاد حجت الاسلام و المسلمین سید موسی صدر (زید عزه)

کتاب شاخص و منابع اصلی

کتاب حلقه ثالثه شهید صدر، کتاب مکاسب شیخ اعظم انصاری، کتاب کفایه الاصول مرحوم آخوند خراسانی، بحوث فقهیه هامه آیه الله مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه زارعی سبزواری، درس تمهیدیه فی القواعد ایروانی، الفقه علی المذاهب الخمسه محمد جواد مغنیه، الانصاف فی مسائل دام فیها الخلاف آیه الله سبحانی، مقدمه حقوق دکتر ناصر کاتوزیان، بایسته های حقوق اساسی دکتر مدنی، حقایق الاصول سید محسن طباطبایی حکیم، عنایه الاصول سید مرتضی حسینی یزدی فیروز آبادی، نهاییه النهایه فی شرح الکفایه علامه حاج میرزا علی ایروانی نجفی، اصول الفقه المقارن آیه الله سبحانی، الاصول العامه للفقه المقارن حکیم، تاریخ حدیث شیعه سید کاظم طباطبایی، اصول الحدیث و اصول علم الرجال، عبد الهادی فضلی، کنزالعرفان فاضل مقداد، مدخل علم فقه رضا اسلامی، فلسفه علم فقه سعید ضیائی فر.

سایت ها و نشریات مرتبط

مدرسه عالی نواب، موسسه عالی فقه و علوم اسلامی تحت اشراف مقام معظم رهبری، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم السلام)، مدرسه تخصصی فقه و اصول وابسته به مرکز جهانی علوم اسلامی، پژوهشکده فقه و اصول از پژوهشکده های پژوهشگاه علوم و حیاتی معارج، موسسه دائره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، موسسه عالی فقه و علوم اسلامی، مدرسه عالی فقه و اصول امام حسین علیه السلام تحت اشراف آیه الله مکارم شیرازی دامت برکاته، مدرسه عالی فقه و اصول حوزه علمیه قم، مدرسه تخصصی فقه و اصول امام رضا علیه السلام، مجله پژوهش های فقهی پردیس فارابی دانشگاه تهران، مجله جستارهای فقهی و اصولی، فصلنامه فقه و اصول دانشگاه فردوسی مشهد، مجله تخصصی فقه و اصول فصلنامه تخصصی مدرسه عالی تخصصی فقه و اصول، پایگاه تخصصی فقه دانشگاه امام صادق علیه السلام، نشریه گفتمان فقه و اصول دانشگاه علوم اسلامی رضوی مشهد، دو فصلنامه علمی تخصصی فقه و فقهت مرکز تحقیقات علوم اسلامی بیان الصدق، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های اصولی (آیت الله صادق آملی لاریجانی).

مزایای تحصیل رشته فوق در مدرسه نواب

مدرسه علمیه عالی نواب برای تحصیل در رشته تخصصی فقه و اصول دارای مزایا و امتیازات زیر است:

اعتبار علمی و پیشگامی در تخصصی سازی: مدرسه علمیه نواب از سال ۱۳۸۱ به عنوان اولین مدرسه تخصصی استان خراسان، رشته فقه و اصول را در سطح سه راه اندازی کرده است. این سابقه درخشان و اعتبار علمی بالا، تحصیل در این مدرسه را به یک امتیاز ویژه برای طلاب تبدیل کرده است.

برنامه آموزشی هدفمند: مدرسه علمیه نواب با درک نیازهای روز جامعه، افق جدیدی پیش روی طلاب رشته فقه و اصول گشوده است. در این مدرسه، طلاب می توانند متناسب با علاقه و با توجه به تنوع اساتید، از هر دو رویکرد سنتی و مدرن در انتخاب متون اصولی بهره ببرند. در رویکرد سنتی، کتاب رسائل شیخ انصاری تدریس می شود و در رویکرد مدرن، کتاب حلقات شهید صدر که با نگاهی نوین و نظام مند به علم اصول نگاشته شده، مورد استفاده قرار می گیرد. این تنوع در انتخاب متن درسی، ضمن حفظ اصالت های فقهی، طلاب را برای مواجهه با مسائل مستحدثه و نیازهای فکری جامعه امروز توانمندتر می سازد.

ارتباط با نهادهای اجرایی و کنش‌گری اجتماعی: فارغ‌التحصیلان این رشته با توجه به گرایش‌های تخصصی، امکان جذب در قوه قضائیه را دارند. همچنین مدرسه نواب با برگزاری دوره‌های بصیرتی و گفتمان‌های سیاسی، طلاب را در متن وقایع اجتماعی و انقلاب اسلامی قرار می‌دهد تا بتوانند نقش تاریخی روحانیت را در دفاع از نظام اسلامی ایفا کنند.

بستر مناسب برای تولید علم: مدرسه نواب با انتشار دوفصلنامه تخصصی «آموزه‌های فقه و اصول مقارن» و «در مسیر اجتهاد»، زمینه مناسبی برای شکوفایی علمی و پژوهشی طلاب فراهم کرده و آنان را به تولید نظریه‌های فقهی متناسب با مسائل روز تشویق می‌کند.

اساتید مجرب و امکانات مناسب: بهره‌مندی از اساتید متخصص و مجرب در کنار امکانات آموزشی و پژوهشی، محیط معنوی و تربیتی، و پرداخت شهریه و کمک هزینه تحصیلی، از دیگر مزایای تحصیل در این مدرسه تخصصی است.

